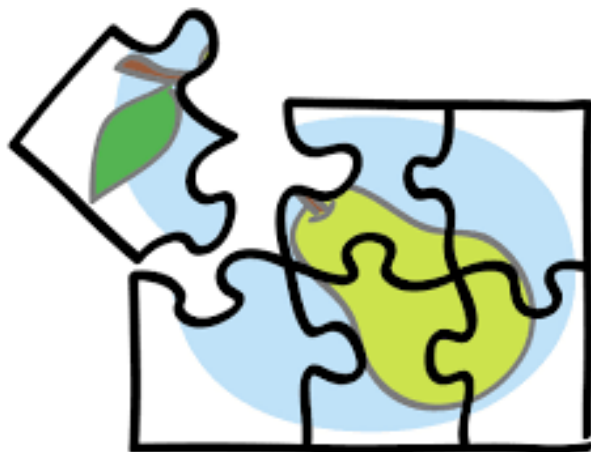

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית ביסודי

השלם החסר

תוכנית לקידום שפה ואוריינות לכיתות ג-ו
המבוססת על השלמת מילים בטקסט מידעי
(קלוז)

מדוע משיל הנחש את עורו?

פיתוח התוכנית והבלתה:

ד"ר לימור קולן, מנהלת תחום דעת עברית בגיל הרך וביסודי
ד"ר מעין תדמור־טרוינסקי, מדריכה ארצית, צוות הפיקוח על הוראת העברית ביסודי, המזכירות
הפדגוגית – אגף שפות

עריכה מדעית: ד"ר רקפת דנאי, ממונה חומרי למידה מדעי הטבע, המזכירות הפדגוגית
ייעוץ אקדמי ועריכת לשון: ד"ר אנה ענבר, מדריכה ארצית, צוות הפיקוח על הוראת העברית
ביסודי, המזכירות הפדגוגית – אגף שפות

שותפות לכתיבה:

יפעת פרידמן, מדריכה ארצית, צוות הפיקוח על הוראת העברית ביסודי, המזכירות הפדגוגית – אגף
שפות
אילנית אברהם, מדריכה ארצית, צוות הפיקוח על הוראת העברית ביסודי, המזכירות הפדגוגית –
אגף שפות

תשפ"ה 2025

מדוע משיל הנחש את עורו?

תוכן עניינים

מבוא	3
הטקסט: מדוע משיל הנחש את עורו?	4
מאפייני הטקסט	4
הצעות לפעילות מטרימה	4
ניתוח המילים המושמטות בטקסט ושיקולים דידקטיים בהשלמתן	5
טקסטים לתלמיד בכתיב מנוקד ובכתיב מלא חסר ניקוד	7

מבוא

לפניכם פעילות מתוך תוכנית ההוראה "השלם החסר" שמטרתה לפתח כישורי הקריאה של התלמידים תוך התמקדות בהבנת הנקרא ובהעשרת הידע הלשוני. בתוכנית נכללו **טקסטים למטרות מסירת מידע, הסבר ותיאור ולמטרות הנחיה והפעלה**. הטקסטים שנבחרו מעוררי עניין וסקרנות, מרחיבי דעת ועשויים לתרום לחוויית קריאה מהנה ולעידוד קריאה.

תוכנית ההוראה המוצעת מיועדת לתלמידים בכיתות ג-ו שרכשו את הקריאה, אך זקוקים לתוכנית התערבות לצורך קידום הבנת הנקרא. התוכנית מקדמת באופן ישיר את בסיסי הידע והמיומנויות הנחוצות להבנת הנקרא – ידע לשוני וידע עולם, מיומנויות קריאה בדגש על קריאה מנוטרת הבנה. התוכנית מתאימה להוראה בכיתה ולהוראה בקבוצה קטנה. אפשר לקרוא בהרחבה על תוכנית ההוראה "השלם החסר" **במדריך למורה**. במדריך למורה תוכלו למצוא:

- ❖ הסבר על הכלי הדידקטי המבוסס על השלמת מילים בטקסט, על המרכיבים והמאפיינים שלו;
- ❖ מטרות התוכנית והעקרונות העומדים בבסיסה;
- ❖ מודל הוראה הכולל את מהלכי ההוראה, דגשים ושיקולים דידקטיים ופסיכופדגוגיים בתכנון שיעור המבוסס על כלי דידקטי זה.

הטקסט: מדוע משיל הנחש את עורו?

כל הנחשים משילים את עורם. אחת לכמה חודשים משיל הנחש את שכבת הקשקשים העליונה שלו, כלומר מסיר אותה ממנו. מדוע הם עושים זאת? הנחש זוחל על פני האדמה. עורו של הנחש משתפף, נשרט ונשחק. כיצד מצליח הנחש להשיל את שכבת הקשקשים העליונה שלו? עורו של הנחש מורכב משתי שכבות. הנחש משיל את השכבה החיצונית. הוא מחכך את עורו בענף או באבן, והעור הולך ומתקלף עד שנותר על פני האדמה. העור המקולף מכונה נשל הנחש. הנחש נותר עם עור חדש ומבריק, המתאים בדיוק לגודל גופו.

מאפייני הטקסט

- בטקסט 89 מילים (כולל הכותרת).
- בכותרת מוצגת שאלה מסקרנת. בגוף הטקסט מוצגות עוד שתי שאלות הקשורות לנושא, אשר מהוות מעין כותרות משנה. הפסקה הסמוכה לשאלה בא למסור מידע רלוונטי העונה על השאלה. חשוב להכיר לתלמידים סגנון כתיבה זה ולשוחח איתם על האופן שבו הוא מסייע בהתמצאות בטקסט ובהבנתו. ערנות לשאלות השזורות בטקסט ישמש את התלמידים לצורך תיהלוק אסטרטגי של הקריאה.
- הטקסט כולל מספר מילים במשלב גבוה, כמו: משיל, נשחק, מחכך, מכונה, נותר.
- הטקסט כולל מידע שאינו מצוי בהכרח אצל הילדים.

הצעות לפעילות מטרימה

1. נשאל את התלמידים אם הם יודעים מהו נשל של נחש ואם יצא להם לראות אותו.
2. ניתן לצפות בסרטון של נחש המשיל את עורו (למשל כאן).

3. נתבונן עם התלמידים בתמונות המלוות את הטקסט ונבקש מהם להסביר מה רואים בכל אחת מן התמונות. נפנה את תשומת לב התלמידים שלאחר השלמת העור הבילוי יש לנחש עור חדש וצער.

ניתוח המילים המושמטות בטקסט ושיקולים דידקטיים בהשלמתן

1. **משיל:** לצורך השלמה זו אפשר להיעזר בהקשר הלשוני. הפועל מופיע בכותרת ובמשפט הראשון. את זמנו של הפועל – הווה – אפשר להשלים לפי התיאור "אחת לכמה חודשים", כלומר מדובר בפעולה הרגלית שחוזרת על עצמה, וכן מן ההקבלה לפועל "מסיר", הבא בהמשך המשפט, גם הוא בהווה. השלמה אפשרית אחרת היא מילה במשמעות דומה, למשל "מוריד" במשלב נמוך יותר. [שיקולים תחביריים וסמנטיים]
2. **זוחל:** השלמה זו נשענת על ידע עולם. השלמה באמצעות המילה "הולך" אינה נכונה מבחינה מדעית. השלמה במילה "חי" כללית מדי ורלוונטית פחות לנושא הטקסט. חשוב לעודד את התלמידים לקרוא את כל הטקסט תחילה, לפני השלמת המילים, כדי להיעזר בפרטים הנמסרים בו להשלמת מילים. המידע בטקסט מועבר בזמן הווה – "משילים", "משתפשף", "נשרט", "נשחק", "מצליח", "מורכב", "מחכך" וכו' – על כן סביר שהפועל שיש להשלימו גם הוא יהיה בהווה. [שיקול תחבירי]
3. **(ה)נחש:** לפני המילה המושמטת מופיעה תווית היידוע ה'. אנו למדים מכך שהמילה החסרה שייכת לקטגוריה של שמות: שם עצם או שם תואר, הרי תווית היידוע חוברת רק למילים מהקטגוריות האלה. [שיקול תחבירי]
- הצירוף "עורו של" מצביע על כך שהמילה הבאה היא שם עצם המציין למי שייך העור. מן ההקשר הלשוני של הטקסט אפשר להסיק שמדובר בעורו של הנחש. [שיקול סמנטי]
4. **(ה)שכבה:** לפני המילה המושמטת מופיעה תווית היידוע ה'. אנו למדים מכך שהמילה החסרה שייכת לקטגוריה של שמות: שם עצם או שם תואר, הרי תווית היידוע חוברת רק למילים מהקטגוריות האלה. [שיקול תחבירי]

המילה הבאה "החיצונית" שייכת לקטגוריה של שמות תואר, כלומר היא מתארת שם עצם. על כן המילה החסרה היא שם עצם.

המילה החסרה היא שם עצם ממין נקבה כי המילה "חיצונית" היא ממין נקבה, ובין שם לתואר אמור להתקיים התאם במין ובמספר. [שיקול תחבירי]

מן ההקשר הלשוני של הטקסט – למשל, המשפט הקודם "עורו של הנחש מורכב משתי **שכבות**" – אפשר להסיק שהשם החסר הוא "שכבה". [שיקול סמנטי]

5. **(ה) מקולף:** לפני המילה המושמטת מופיעה תווית היידוע **ה**. אנו למדים מכך שהמילה החסרה שייכת לקטגוריה של שמות: שם עצם או שם תואר, הרי תווית היידוע חוברת רק למילים מהקטגוריות האלה. [שיקול תחבירי]

לפני המילה המושמטת מופיע הצירוף "העור", המילה "עור" בתוספת תווית היידוע. גם לפני המילה המושמטת יש תווית יידוע, על כן המילה המושמטת אמורה להיות שם תואר המתאר את המילה שבאה לפניו. [שיקול תחבירי]

נדרשת התאמה גם במין ובמספר לשם העצם "עור". [שיקול תחבירי]
מבחינה סמנטית, השלמה אפשרית אחרת אמורה להתייחס לעור שהנחש השיל, כמו: הישן, שנשר, החיצוני. [שיקול סמנטי]
השלמות מסוג: "מתקלף" או "נקלף", מעידות על הבנה כללית אך הן אינן מדויקות. מומלץ לברר האם התלמיד לכוונתו.

6. **עור:** המילה המושמטת מופיעה אחרי מילת היחס "עם", אחרי מילות יחס יבוא שם עצם, ולכן המילה המושמטת היא שם עצם. [שיקול תחבירי]

המילה שבאה אחרי המילה המושמטת היא שם התואר "חדש". מכיוון ששם תואר אמור לתאר את שם העצם ולהתאים לו במין ובמספר (כך גם "מבריק" ו"מתאים"), אפשר להסיק שהמילה החסרה היא שם עצם ממין זכר בצורת יחיד. [שיקול תחבירי]

מבחינה סמנטית, ההשלמה במילה "עור" מבוססת על ההקשר הלשוני של הטקסט כולו והבנת הנושא שלו. השלמה במילה "גוף" אינה מדויקת בהתאם לטקסט.

מדוע משיל הנחש את עורו?

כל הנחשים משילים את עורם. אחת לכמה חודשים
 _____ הנחש את שכבת הקשקשים העליונה
 שלו, כלומר מסיר אותה ממנו. מדוע הם עושים
 זאת?

הנחש _____ על פני האדמה. עורו של ה _____
 משתפשף, נשרט ונשחק. כיצד מצליח הנחש להשיל את שכבת
 הקשקשים העליונה שלו?

עורו של הנחש מרכב משתי שכבות. הנחש משיל את ה _____
 החיצונית. הוא מחפף את עורו בענף או באבן, והעור הולך ומתקלף עד
 שנותר על פני האדמה. העור ה _____ מכנה **נשל הנחש**. הנחש
 נותר עם _____ חדש ומבריק, המתאים בדיוק לגדל גופו.

מדוע משיל הנחש את עורו?

כל הנחשים משילים את עורם. אחת לכמה חודשים _____ הנחש את שכבת הקשקשים העליונה שלו, כלומר מסיר אותה ממנו. מדוע הם עושים זאת?

הנחש _____ על פני האדמה. עורו של ה _____ משתפשף, נשרט ונשחק. כיצד מצליח הנחש להשיל את שכבת הקשקשים העליונה שלו?

עורו של הנחש מורכב משתי שכבות. הנחש משיל את ה _____ החיצונית. הוא מחכך את עורו בענף או באבן, והעור הולך ומתקלף עד שנותר על פני האדמה. העור ה _____ מכונה **נָשֶׁל** הַנָּחָשׁ. הנחש נותר עם _____ חדש ומבריק, המתאים בדיוק לגודל גופו.

